

Pojem závodu podle československých právních ustanovení o závodních výborech.

Karel Š m i d.

I.

Jde mi o určení pojmu závod podle československých právních ustanovení o závodních výborech. Základnou a východištěm našich výkladů tedy bude zákon ze dne 12. srpna 1921, č. 330 Sb. z. a n. Ustanovení, o která tu jde, jsou obsažena v jeho prvních dvou paragrafech a možno je v podstatě zařaditi do tří skupin. Nejprve zákon definuje v 2. odst. § 1 pojem závodu vůbec. Dále v 1. odst. téhož paragrafu vypočítává zvláštní znaky takového závodu, pro který se závodní výbor zřizuje. Konečně je toto ustanovení doplněno 4. odst. § 1 a 1. odst. § 2, kde jest pojem závodu charakterisován znaky negativními, totiž je zde ustanoveno, jaké vlastnosti závod míti nesmí. Jak viděti, operuje zákon s dvojím pojmem závodu: a) s pojmem závodu vůbec a b) s pojmem závodu jakožto podmínkou zřízení závodního výboru. Ovšem již nyní se nabízí otázka, zdali zákonodárce zbytečně nerozdvojil, co patří nerozlučně k sobě. Dříve se však podívejme, co soudí o zákonné konstrukci literatura¹⁾.

H a t l á k (Zákon o závodních výborech, str. 43) vytyká zákonné definici — dovolávaje se Engliše —, že byla nevhodně volena, protože prý celý podnik je hospodářskou jednotkou, kdežto jednotlivý závod je jednotkou technickou. Abychom vnikli v pravý smysl jeho výtky, musíme uvést také to, čím svou kritiku ukončuje. Na téže straně totiž čteme: „Zákon zde

¹⁾ Literatura k této otázce je tato:

Emanuel Adler: Bemerkungen zum Gesetze vom 12. August 1921, Slg. Nr. 330, über die Betriebsausschüsse. Prager Juristische Zeitschrift, Wissensch. Vierteljahrsschrift I, seš. 3. — Ehlemann: Das Gesetz vom 12. August 1921, Slg. d. G. u. V. Nr. 330 über die Betriebsausschüsse in systematischer Darstellung. Liberec 1924. — Hatlák: Zákon o závodních výborech, Praha. — Chytil: Závodní výbory podle práva československého. V Brně 1922. — Lamberg: Das Gesetz über die Betriebsausschüsse, 2. vyd. Liberec 1923. — Lenhoff: Das Gesetz über die Betriebsausschüsse. Prager Archiv III (1921), č. 26. — Prochaska: Die zivilrechtlichen Bestimmungen des Betriebsausschüßgesetzes. Juristen-Zeitung III (1922), č. 20. a 21.

Populární příručky napsali: Beránek, Kotek, Polák, Schäfer, Tayerle, Tučný, Ullrich. Přednáška Tayerlova (Závodní výbory, 2. vyd. Praha 1922) obsahuje leckterou cennou zprávu z redakční historie. Nad jiné práce pak vyniká spisek Kotkův (Výklad zákona o závodních výborech pro praktickou potřebu), v kterém je pečlivě probrána rozsáhlá judikatura nejvyšších soudních stolic. Týž autor psal o naší otázce též v Sociální revue V, 517 a n.

tedy vychází z jiného stanoviska a dle toho nutno proto se řídití.“ Hatlák tedy činí svou výtku de lege ferenda a chce říci v podstatě jen tolik, že si zákonodárce ve výraze „hospodářská jednotka“ zvolil nevhodný název k označení toho, co mu tanulo na mysli. Neboť, jak vysvětluje zvláště ze závěrečných slov 2. odst. § 1, myslil oním výrazem beze vši pochyby to, co se označuje v hospodářské vědě jako jednotka technická. Poněvadž však vysvětlení jeho zůstavil úplně dalším praktickým orgánům, jest jasno, že jim takto cestu spíše tarasí, než aby ji rovnal a usnadňoval.

O něco dále (tam. 44) pokračuje Hatlák takto: „Avšak zákon nevztahuje se ani na všechny závody dle pojmu citované definice, nýbrž přesně ustanovuje, v kterých závodech mají býti závodní výbory zřízeny. Je to každý závod, jenž jest: a) samostatný; b) výdělečně činný; c) zaměstnává trvale, t. j. celoročně, aspoň 30 zaměstnanců (úředníků i dělníků); trvá aspoň půl roku od zahájení výroby.“ Z toho by se zdálo, že i Hatlák rozlišuje dvoji pojem závodu, a to v témže smyslu jako zákon. S tím se však neshoduje, co praví hned dále, vykládaje o pojmu samostatného závodu, totiž že se samostatnost jeví v samostatnosti správy nebo v samostatnosti účtování. Neboť tím, že omezuje smysl zákonné definice na vysvětlení pojmu samostatnosti, tedy jednoho ze znaků závodu, opouští onu rozeklanou konstrukci zákonnou a zbývá mu pak pojem jediný: závod jako podmínka zřízení závodního výboru. Je tedy v pojetí Hatlákově jistý rozpor, který vyplynul hlavně z bezradnosti, co si počít se zákonnou definicí.

Také Adler (Prager Jur. Zeitschrift I, sloupec 101) se staví k zákonné definici odmítavě, pravě o ní: „Das ist aber höchstens eine Abgrenzung etwa gegenüber der Betriebsabteilung oder gegenüber anderen Betrieben oder Unternehmungen desselben Unternehmens, gibt aber nicht den geringsten Anhaltspunkt dafür, was ein Betrieb ist, falls es sich nicht um die Frage handelt, ob ein oder mehrere Betriebe vorliegen, sondern darum, ob ein Betrieb vorliegt oder nicht.“ Ukázav takto na její nedostatky, pokouší se v následující větě o své vlastní řešení těmito slovy: „Man wird daher wie für das deutsche und das österr. Recht annehmen dürfen, daß unter Betrieb jede Vereinigung von Arbeitnehmern zu einer nicht nur vorübergehenden gemeinsamen Arbeit zu verstehen ist (vgl. Feig-Sitzler, Betriebsrätegesetz, Anm. 1 zu § 9).“ Jak Adler k své definici dospěl, lze se arci jen dohadovati. To však, že se dovolává práva německého a rakouského, jakož i okolnost, že se opírá o definici z Feigova-Sitzlerova komentáře k německému zákonu o závodních radách, prozrazuje, že chce stanoviti jakýsi o b e c n ý pojem závodu, což jest ovšem při různosti jednotlivých těchto právních řádů věc naprosto nemožná. Neboť pojem, o který jde, nelze

zkonstruovati tím způsobem, aby byl dán a priori ke všem nebo jen k některým právním řádům, ba ani ne k jedinému právnímu řádu, nýbrž naopak je nutno vyvoditi jej z určitého ustanovení toho neb onoho právního řádu. Nelze se tedy pranic diviti, že kritičtější právní věda, nemohouc v takových a podobných definicích, jako je Adlerova, nalézti nic právně závazného, přiznávala jim pouhou „didaktickou funkci“²⁾.

Výklady ostatních spisovatelů nepřinášejí pro naši otázku, t. j. pokud jde o zákonnou konstrukci, v podstatě nic, co by neobsahoval již výklad Hatlákův a Adlerův a proto je můžeme na tomto místě pominouti.

Jak jsme viděli, nedovedla doktrína ze svých jinak bystrých postřehů vytěžiti, co se z nich vytěžit dalo. To má svůj důvod v tom, že si náležitě neujasnila poměr mezi zákonnou definicí a výčtem znaků onoho „kvalifikovaného“ pojmu závod. Aby totiž mělo rozumný smysl rozlišovati se zákonem dvoji pojem závodu, musila by různost mezi oběma pojmy záležeti v různosti jejich vztahu k právnímu řádu. Ale tomu tak není. Neboť ať sebe pozorněji zkoumáme obě zákonná ustanovení, totiž zákonný výměr a výčet znaků pojmu závod, nenalzáme mezi nimi a ostatním obsahem československého právního řádu jiné pojítka než to, které jest obsaženo v 1. odst. § 1, totiž že závod je podmínka — nebo snad toliko jedna z podmínek — zřízení závodního výboru.

Z toho ze všeho ovšem vyplývá, že zákonné definice nelze dobře rozuměti odloučeně od 1. odst. § 1, že ji tedy nelze chápati jinak než jako výklad některého ze znaků tam uvedených nebo jako nový znak anebo konečně jako obojí. Abychom se mohli rozhodnouti pro některou z těchto možností, musíme srovnati a kritice podrobiti obě ona ustanovení.

Zákonná definice zní: „Závodem ve smyslu tohoto zákona rozumí se každá hospodářská jednotka, která se liší správou nebo účtováním od správy nebo účtování jiných hospodářských jednotek téhož podnikatele.“

V 1. odst. § 1 pak se praví: „Závodní výbor zřizuje se pro každý samostatný závod, výdělečně činný, v němž je trvale (celoročně) zaměstnáno aspoň 30 zaměstnanců a jenž trvá aspoň ½ roku od zahájení výroby.“

Všimněme si nejprve druhého z obou ustanovení. První požadavek, jež zákon na závod klade, jest, aby byl samostatný, neukazuje však dosti zřetelně, v čem tato samostatnost záleží. Bylo by se možno jen domýšleti, jak to činí Hatlák i jiní autoři (Ehlemann 46, Chytil 5, Lamberg na str. 36 v pozn. 2., Prochaska 145), že vysvětlení je podáno v zákonném výměru, a že se tedy samostatností rozumí odlišnost ve správě nebo v účto-

²⁾ Tak Krémář v studii O funkci a významu definice v právní vědě (Sborník věd právních a státních XV).

vání. Kdybychom přijali tento výklad, měli bychom však jen částečně rozřešenu podstatu zákonné definice, neboť co zůstává nerozřešeno i potom, jest onen nepřesný výraz „hospodářská jednotka“. Při tom se však naskýtá zase jiná překážka. Je-li totiž odlišností ve správě nebo v účtování vyložena podstata samostatnosti závodu, plynulo by z toho, že za závod jest pokládati jen takovou skutečnost, která se některou z těchto distinkcí vyznačuje. Pak bychom arciť musili uznati, že závodem není hospodářská jednotka, která se nemá od čeho odlišovat — jeť přece samostatnost podstatným znakem závodu —, a že tedy nelze mluvit o závodě, má-li podnikatel jen jedinou hospodářskou jednotku, třebas by tato jednotka jinak vyhovovala všem ostatním zákonným požadavkům.

To vše jest jen ukázka, jaké nesnáze se vykladateli stavějí v cestu. Legistická právní věda by zde ovšem měla vděčnou úlohu. Pokoušelaf by se „výkladem“ tyto obtíže odkliditi. Čím by však byl takovýto výklad? Se stanoviska důsledného právního pozitivismu zajisté nic jiného nežli úvahy kritické (t. zv. úvahy *de lege ferenda*), pouhá logická cvičení, nikoli však skutečné právo³⁾. Kdo však nevidí v tak zvané judikatuře pouhou praxi, nýbrž úsudky právní, rovnocenné s úsudky obsaženými v zákonech, nebude následovati a napodobiti legistickou právní vědu v jejích výtvorech logické obrazivosti, jša si dobře vědom, že by vybočoval z mezí myšlení právníckého, kdyby vydával své soukromé názory za obsah práva, nýbrž zvolí postup jiný. Věda, že zákonodárství podává často jenom schemata právních skutečností, která potřebují ještě mnoha doplňků, ano i korektur, pokusí se ukázati zákonné schema pojmu závod v zrcadle ostatních právních aktů. Akty těmito jsou:

1. nařízení vlády ze dne 29. prosince 1921, č. 2 Sb. z. a n. z r. 1922;
2. rozhodnutí rozhodčích komisi, zřízených podle zákona o závodních výborech;
3. nálezy nejvyššího správního soudu.

I naskýtá se otázka, čím se řídit při jich výběru. Podrobněji se touto otázkou obíral Weyr v článku K problému systematických výkladů pozitivního práva (Časopis pro právní a státní vědu IX) a dospěl k těmto výsledkům: „Vykladač, který . . . nepodává jen obsah normy prvotní, nýbrž pojednává (po případě kriticky) i o tom, jak se ona norma autoritativně aplikuje na konkrétní případy, t. j. všímá si způsobu konkretisace práva (Merkel), pohlíží na právní řád s hlediska nikoliv jednodimensionálního, nýbrž několikadimensionálního. Kolik takových dimensí má při tom vzítí v úvahu, nelze a priori rozhodnouti“ (str. 243). „... budou to úvahy v první řadě prak-

³⁾ Viz Weyrovu studii: Příspěvek k teorii aplikace práva v Časopise pro právní a státní vědu II, str. 124—125.

tické, které pro vykladače budou rozhodovati o tom, až do jaké míry konkretisace práva při svém výkladu má jíti“ (str. 244).

Že se má hleděti k t. zv. obecným normám druhotným (nařízením), uznává tradiční nauka všeobecně. Weyr o tom praví (na uv. m. str. 243): „Za nezbytné se na př. pokládá, aby vykladač hleděl i k obsahu druhotných norem, pokud jsou obecné, t. j. k obsahu t. zv. nařízení. Kdo to neučiní, toho stihne výtka kusosti výkladu a neznalosti platného práva.“

Jinak je tomu však s t. zv. konkrétními normami druhotnými. O tom čteme u Weyra (na uv. m. str. 243—244) tato slova: „Někdy žádá se, aby vykladač přihlížel i ke konkrétním normám druhotným. O výběru těchto norem není však rovněž žádného jednotného pravidla. Někteří vykladači omezují se na př. pouze na konkrétní druhotné normy, pokud byly stanoveny (vydány) orgány, jež v hierarchii úřední zaujímají nejvyšší místo (poslední instance). Takovým orgánem jest na př. nejvyšší správní soud. Jeho normy označují se jako „judikatura“ v užším slova smyslu.“... Vzhledem k tomu však, že při tom jde jen o konkrétní normy, jichž konkrétnost jeví se i v tom, že platí jen pro určitý, jimi upravovaný případ a nemají tudíž závaznosti pro obdobné případy budoucí (t. j. nejde o t. zv. legální interpretaci), je takovéto omezení ve výběru do značné míry libovolné. Neboť má-li již býti i právo, konkretisované v druhotných normách, předmětem systematického výkladu, pak mají stejný význam pravoplatné konkrétní normy (rozsudky, rozhodnutí), stanovené ostatními orgány, v hierarchii úřední níže postavenými, poněvadž skutečnost, zdali se jistá konkrétní otázka dostane do nejvyšší jí přístupné instance ke konečnému řešení, závisí na pouhé náhodě, užije-li „strana“ svého rekursního práva. Na této náhodě nemůže spočívat větší či menší důležitost (relevance) druhotných norem a náhoda ta neměla by tudíž ani býti rozhodnou pro jejich výběr systematickým vykladačem.“ Lze arci úplně souhlasiti s názory Weyrovými, ale přece jen nelze neviděti, že právě z příčin praktických — hlavně aby byla zachována přehlednost — nebude vždy možno vystihnouti právní řád v celém jeho spleťtém rozvětvení. A proto se snad nikterak neprohřešíme proti citovaným zásadám, podrobíme-li činnost rozhodčích komisí zkoumání jen po stránce formální, to jest, ukážeme-li, jakým způsobem se tyto činitelé účastní na tvorbě pojmu, o jehož výklad nám jde.

Weyrovy výklady třeba však doplniti po jiné stránce. Weyr si totiž všímá vlastně jen otázky, zdali a do jaké míry jest přihlížeti k judikatuře, neřeší však otázku, jak jest k ní přihlížeti. A přece si tato otázka zaslouhuje největší pozornosti. Vždyť se tradiční nauka dívá na tuto tak zvanou praxi jako na svět pro sebe. Všimati si praxe se sice pokládá za vědeckou činnost, ale

stanovisko, jaké při tom právní věda zaujímá, je skrz naskrz kritické: právní věda totiž odvažuje úsudky judikátů na svých logických vázkách a rozhoduje o nich, jsou-li správné, to jest právnické, či nikoli. Při tom třeba mít na paměti, že si není svého kritického stanoviska vůbec vědoma. Jest ovšem nashodě všetečná otázka, jsou-li při různosti mínění nadány právní relevancí výsledky logických úvah učenců či úsudky „orgánů“ pozitivním právem k tvoření práva povolanych, a jestliže to jsou úsudky učenců, které ustanovení pozitivního práva povýšilo učence na pravotvůrce? Právní věda by neměla zapomínat, že úsudky kritické, ať již na příklad politické, etické nebo třeba i jen logické, znamenají vychýlení z metody čistě právnické, neboť právo jest pro právní vědu svět pro sebe dovršený a uzavřený, který nelze opravovat ani zlepšovat.

II.

Zjednavše si takto aspoň do jisté míry bezpečnou základnu pro další usuzování, pokusme se nyní o rozbor příslušných zákonných ustanovení.

Začneme zákonnou definicí. Nejvyšší správní soud⁴⁾ uvedl ji v souvislost s výrazem „samostatný závod“ z prvního odstavce § 1; výraz tento pak vykládá jednak v užším, jednak v širším smyslu.

Především záleží samostatnost v tom, že zařízení, o něž jde, musí býti hospodářskou jednotkou. Samostatný závod a hospodářská jednotka jsou tedy v tomto užším smyslu synonyma. Hospodářskou jednotkou pak se rozumí „hospodářsko-technický celek, zorganizovaný podle určitého plánu k určité hospodářské činnosti“ (srov. zejména nález č. 1504).

To, co činí z jistého hospodářského zařízení hospodářskou jednotku, jest jeho technická celistvost. Určovatí, v čem tato celistvost záleží, působilo nejvyššímu správnímu soudu značné obtíže. O tom se dovidáme z nálezu ze dne 25. listopadu 1924, č. 20.887, kde se praví: „Není prakticky možno označiti jednou pro vždy rozhodná kritéria, způsobila rozlišení závodní celek od pouhého závodního oddělení.“ Totéž mínění zastává nejv. spr. soud i v nálezu ze dne 19. května 1926, č. 10.492, kde připomíná, že se při mnohotvárnosti a měnivosti skutečných poměrů v průmyslu nedá vyvoditi ani přesný výčet znaků, které nějaké výrobní zařízení kvalifikují jako technický celek, ani přesný výčet znaků, které tuto kvalifikaci vylučují. A dodává: „Není tedy možno podati definici provozně-technického celku, které by bylo lze na způsob definicí zákonných na konkrétní případ prostě použiti.“

⁴⁾ Nálezy nejvyššího správního soudu cituji — pokud nejmenuji výslovně prameny jiné — z dvoudílné sbírky Kotkovy, vyšlé v Publikacích Sociálního ústavu č. 8 (1924) a č. 31 (1927).

O správnosti názoru, proneseného ve větě naposled citované, máme však jisté pochybnosti. Jakou definici má zde nejv. spr. soud na mysli? Tak zvané zákonné definice, jakož i jinaká pojmová určení, pojmaná do zákonů, bývají obvyčejně větší nebo menší měrou obecná (abstraktní), jsouce — jako ostatně i zákony samy — jakýmisi „projekty neomezeného počtu právnických konstrukcí“⁵⁾. O takovou definici zde však patrně nejde již z té prosté příčiny, že nejv. spr. soud, jak uvidíme, definici tohoto druhu sám podává. Proto je třeba hledati výklad jiný. A tu se mi zdá, že nejvyššímu správnímu soudu tanula na mysli definice, v které by bylo provedeno to, o čem předtím praví, že to je nemožné, totiž definice, v které by byl pojem technického celku stanoven s největší možnou určitostí. Nemožnost podat takovouto definici vyplývá pak z cíle, jež nejv. spr. soud zároveň sleduje. Neboť, jak lze vyčísti z toho, co jsme shora uvedli, bylo jeho snahou, aby při určování technické jednotnosti v jednotlivých případech bylo možno přihlížeti k složité a proměnlivé realitě. Z toho ze všeho tedy vyplývá, že věta, o jejíž správnosti jsme vyslovili pochybnost, má rozumný smysl jen tehdy, předpokládáme-li, že nejv. spr. soud chtěl pojem technického celku vymeziti definicí co nejurčitější, a to ještě jen máme-li při tom na zřeteli jeho protichůdnou snahu, ponechat co největší volnost tomu pravotvornému orgánu, který v konkrétních případech o technické jednotnosti rozhoduje.

Řekli jsme, že nejv. spr. soud sám vlastně podává definici technického celku. V připomenutém nálezu č. 10.492 dospívá totiž na konci svých úvah s jistou resignací k závěru, že tento pojem lze obecně určiti jen do té míry, že je to „úhrnný obraz organisace provozu, na němž záleží, je-li posouditi, zdali in concreto jde o jeden či o několik provozních celků, čili podle názvosloví zákona o jednu či několik hospodářských jednotek.“

Především se naskýtá otázka, co jest rozuměti „významností pro organisaci provozování“. Nejv. spr. soud pokouší se to ukázati na příkladech. Uvedeme z nich aspoň nejdůležitější.

1. Při závodech výrobních bude především rozhodovati organisace procesu výrobního. Bude záležeti na tom, zdali výrobky musí normálně projíti několika odděleními, nežli nabudou oné hotovosti, v níž je podnik na trh zpravidla uvádí, či zdali se normálně úplně dohotovují v jednom neb v druhém výrobním zařízení (Kotek II, 16).

a) Je-li výrobní proces tovarů (polotovarů), podnikem na trh uváděných, rozložen na několik výrobních zařízení, bude v tom významný příznak, že jde o pouhá oddělení jediného technického celku. Jestliže se však tyto tovary dohotovují

⁵⁾ F. Fa jfr, Sociologická a normativní teorie práva (Česká mysl XXIII, str. 193).

v tom neb onom výrobním zařízení, svědčí to pro existenci závodů samostatných (tamt.).

b) Pracuje-li jedno výrobní zařízení pro druhé a vedle toho také bezprostředně pro trh, nebude bez významu kvantitní poměr mezi hotovými a nehotovými výrobky, jež z toho neb onoho výrobního zařízení vycházejí. Po případě nebude bez významu ani prostorová souvislost nebo blízkost výrobních zařízení, ani organisace závodní správy, zejména rozsah plné moci orgánů řídicích (tamt.).

c) Při tom však jest míti na mysli, že ani značná centralisace výrobního řízení sama o sobě by nestačila, aby dvě závodní zařízení s uzavřeným procesem výrobním ve smyslu shora naznačeném musila býti uznána za jediný celek (hospodářskou jednotku), stejně jako není možno souditi na několik závodních celků již z toho jediného důvodu, že řízení jednotlivých výrobních fází, jež v své celistvosti tvoří uzavřený proces výrobní, je silně decentralisováno (tamt.).

2. K pojmu hospodářské jednotky není třeba, aby celek, o který jde, byl samostatný také na venek, t. j. aby byl provozován pod zvláštní firmou a vystupoval ve styku s třetími osobami jako samostatná právní jednotka (Kotek II, 26).

Rozumí se, že skutečnosti, jež jsou významné pro organisaci provozování, budou v každém jednotlivém případě, jak počtem, tak kvalitou, velmi rozmanité. Chtíti je určovat, znamenalo by tedy rozbíratí zvláštnosti jednotlivých případů.

Všimněme si však určování technické jednotnosti po stránce formální. Tu pak jde především o to, komu právní řád tento úkol svěřil? Ve sporech — a o to nám zde běží — jsou to rozhodčí komise (1. odst. § 26 zák.). Tyto komise byly rozsudkem kompetenčního senátu ze dne 25. května 1925, č. 337, prohlášeny za správní úřady a jejich akty jsou tedy podrobeny kontrole nejvyššího správního soudu⁶⁾. Při tom třeba ještě připomenouti, že účast při určování technické jednotnosti mají i strany (skupina zaměstnanců, závodní výbor, podnikatel), neboť jedině ony rozhodují o tom, co má býti po stránce skutkové a důkazní rozhodčí komisí předloženo.

Dále jde o to, jak je onen úkol mezi jednotlivé tyto činitele rozdělen. O stranách se již stala zmínka. Co se pak týká poměru mezi nejvyšším správním soudem a rozhodčími komisemi, běží hlavně o otázku, zdali vůbec či do jaké míry je rozhodčím komisím v této věci ponechána volnost v rozhodování. Poučení o tom můžeme čerpati z připomínaného nálezu č. 10.492. V něm, jak jsme viděli, pokusil se nejv. spr. soud definovati technický

⁶⁾ O prvotní nejistotě stran jejich právní povahy viz *Katztrovo* pojednání „Rechtsmittel gegen Entscheidungen von Schiedskommissionen nach dem Betriebsausschüssegesetz“ v *Prager Juristische Zeitschrift* V, č. 2. a 10.

celek jako souhrn momentů pro organizaci provozování významných, na něž záleží, zda je usouditi, že určité zařízení je technicky jednotné. A hned za tímto výměrem čteme slova, která jsou odpovědí na naši otázku. Právě se tam toto: „Ocenění těchto momentů, . . ., v jejich souhrnu i spojitosti, není však již otázkou právní, nýbrž otázkou skutkovou. Kognice soudní je tedy omezena jen na to, zdali rozhodčí komise, posuzující konkrétní případ, přihlížela k souhrnu všech uplatněných momentů, které pro organizaci provozní mohou míti význam, kdežto hodnocení jich, jakož i vzájemné odvažování těch, které nasvědčují jednotnosti závodu, a oněch, které mluví pro existenci několika jednotek závodních, nemůže soud zkoumati jinak než v mezích § 6, odst. 2. zák. o správním soudu, t. j. jen v tom směru, zdali úsudky komise spočívají na podkladu náležitě zjištěném a zdali jsou logicky vůbec možny. Soud však není povolán, aby hodnocení zjištěných momentů samostatně předsevzal.“

Vraťme se nyní k výrazu „samostatný závod“. Výraz tento vykládá nejv. spr. soud za určitých podmínek ještě v jiném, širším smyslu. Má-li totiž jistý podnikatel několik hospodářských jednotek, nestačí k existenci samostatného závodu pouhá okolnost, že se určité hospodářské zařízení vyznačuje technickou jednotností, (že jest „hospodářskou jednotkou“), nýbrž vyžaduje se ještě, aby se lišilo správou nebo účtováním od ostatních hospodářských jednotek, které náležejí tomuto podnikateli. Odlišnost ve správě nebo v účtování dodává tedy v tomto případě jednotlivým hospodářským jednotkám samostatnosti. Tuto obojí odlišnost pojímá nejv. spr. soud velmi široce. Co se odlišné správy týká, postačí, má-li určitý hospodářskotechnický celek své vlastní vedení, odlišné od vedení jiných hospodářských celků téhož podnikatele. V čem toto vlastní vedení záleží, bude ovšem podle okolností velmi rozličné. Tak shledal nejv. spr. soud v souhlase s rozhodčí komisí, jejíž nálezkou zkoumal, odlišnou správu v okolnosti, že jest péče o řádné technické provozování svěřena zvláštnímu závodnímu inženýrovi, jemuž náleží též individuální přijímání dělnictva (nálezk. č. 4667). Pokud pak jde o odlišnost v účtování, postačí, má-li určitý hospodářskotechnický celek pro vlastní potřebu své vlastní účtování. Třeba ještě dodat, že pojmu samostatného závodu nevádí ani ta okolnost, že několik technických celků má společnou ústřední správu, není-li ovšem takového rázu, že nelze již vedle ní mluvit o zvláštní správě jednotlivých technických celků, ani ona okolnost, že vedle zvláštního účtování jednotlivých technických celků existuje ještě společné konto pro ně všechny.

Z toho, co bylo výše řečeno, by vyplývalo, že naskrze společná správa a společné účtování spojují několik hospodářských jednotek téhož podnikatele v jediný celek, v samostatný závod.

Tomu tak vskutku jest, ale s jistým omezením: celek, který takto vzniká, musí býti „hospodářskou jednotkou“. O hospodářské jednotce však nelze mluvit, jestliže jednotky, správou i účtováním sice spiaté, nejsou jinak v pražádném hospodářskotechnickém vztahu, jako tomu zpravidla bude při výrobách zcela různorodých (nález č. 12.829).

V této souvislosti je třeba zmíniti se také o tom, že pojem „hospodářská jednotka“ má v zákoně dvoji funkci. Jak jsme již dříve ukázali, jest jedním ze znaků závodu, aby byl hospodářskou jednotkou. Avšak zákonná definice, ohraničující závod jakožto hospodářskou jednotku proti jiným hospodářským jednotkám téhož podnikatele, má na mysli i *pro sté* hospodářské jednotky, to jest hospodářskotechnické celky, které nejsou závody, ježto jim chybí buď všechny anebo jen některé z ostatních znaků, na př. je v nich trvale zaměstnáno méně než 30 zaměstnanců.

Druhý zákonný požadavek jest, aby závod byl výdělečně činný. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu (tisk 2177) pak uvádí některé zřejmě nevýdělečné závody, t. j. taková zařízení, která sledují „jiný účel nežli účel ziskový“. Jsou to: spolkové a humanitní ústavy, nemocnice, chudobince, ústavy pro péči o mládež a ústavy vědecké. Poněvadž však nejv. spr. soud neměl dosud příležitosti zabývat se výkladem tohoto požadavku, není obraz právní skutečnosti, kterou jsme si zvolili za téma svého pojednání, po této stránce dokreslen. Právní věda to může jen zjistit a na tom musí přestat, nemůže však k obrazu tomu nic přikreslit, neboť to lze leda novým tvůrčím činem státního orgánu⁷⁾. Pokouší-li se tedy na příklad Chytil (na str. 6) v polemice s Tučným stanoviti, které divadelní podniky jsou výdělečné a které nikoli, není to nic jiného než pouhé školské cvičení. Neboť uvážíme-li, že československý právní řád ustanovil jisté orgány, aby autoritativně rozhodovaly o sporech, plynoucích z výkladu zákona o závodních výborech, nastává otázka, nejsou-li soudy, obsažené ve spisku Chytilově a ve všech podobných pracích, vlastně jen představami o tom, jaké by právo mělo býti podle názoru těchto spisovatelů, nejsou-li to tedy vlastně jen jakési ideální konstrukce, utvořené beze zřeteli ke skutečnému právu. Mám pak za to, že by se proti této metodě nedalo v podstatě pranic namítati, kdyby si ti, kdo jí užívají, byli vědomi toho, že píší jakýsi návod, který arci může býti dobrou pomůckou jak oněm pravotvorným orgánům samým, tak i těm, kdo se u nich hledí domoci rozhodnutí sobě příznivého. Ale chyba jest, domnívají-li se, že popisují právo pozitivní.

Třetí požadavek, jež zákon na závod klade, jest, aby

⁷⁾ Mám na mysli pojem státního orgánu ve formálním smyslu, jak jej vytvořil Kelsen v Allgemeine Staatslehre, str. 262 a d.

v něm bylo trvale (celoročně) zaměstnáno aspoň 30 zaměstnanců. Tu jde tedy především o to, koho jest rozuměti zaměstnancem? Hledajíce odpověď na tuto otázku, musíme si nejprve všimnouti, jaké stanovisko zaujal zákon k dosavadní úpravě zaměstnaneckého poměru. Poměr tento je u nás upraven jednak obecně v občanském zákoníku (§§ 1151 až 1164), jednak řadou zákonů zvláštních (zejména zákonem o obchodních pomocnících a příslušnými ustanoveními živnostenského řádu). Je pak třeba rozlišovati jednak několik skupin zaměstnanců, pro něž platí především ony zvláštní zákony a jen podpůrně obecná ustanovení občanského zákoníku, jednak skupinu zaměstnanců, pro kterou platí pouze ustanovení obecná. Víme-li toto vše, můžeme se tázati také tak, má-li zákon o závodních výborech při pojmu zaměstnanec na mysli všechny skupiny zaměstnanecké, či toliko některé z nich? A tu je na první pohled patrné, že zákon mezi jednotlivými skupinami rozdílu nečiní. Mohlo by se sice namítnouti, že se v § 15 mluví o domácích dělnících, ale ustanovení toto se týká pouze jejich volebního práva. Na otázku v legistické literatuře spornou, patří-li také učedníci k zaměstnancům, dal pak nejv. spr. soud kladnou odpověď (nálež č. 2189).

Z toho, co bylo pověděno, ovšem ještě neplyne, že se zákon a s ním i právo soudcovské od dosavadního pojetí zaměstnaneckého poměru v ničem neuchylují. Oddáme-li se totiž studiu nálezů nejvyššího správního soudu, shledáváme, že tento tribunál rozsah pojmu zaměstnanec zúžil, ovšem po jiné stránce, než o které jsme mluvili. Podle jeho názoru totiž nestačí pouhá existence právního poměru zaměstnaneckého, nýbrž záleží také na tom, zdali se pracovní výkony podle smlouvy vskutku konají (nálež č. 16.281). Žádá se tedy skutečné konání smluvené práce. Ba jest určen dokonce i způsob této práce: osoba, o níž jde, musí se pracovních úkonů v závodě účastniti způsobem, který se v tom neb onom pracovním odvětví jeví jako normální. Zaměstnáním v tomto smyslu (skutečným zaměstnáním) není pak pouhá pohotovost k práci v závodě, to jest pouhý právní poměr, podle kterého jest někdo, byť i za plat, zavázán býti pohotově k pracovním úkonům, kdykoli bude k nim vyzván (viz tamt.).

Jiným způsobem zúžil pojem zaměstnanec již sám zákon, ustanoviv v 3. odst. § 1, že se do počtu uvedeného v 1. odstavci tohoto paragrafu nepočítají „zaměstnanci najatí pouze na práce sezonní“. Výjimku činí práce stavební, jež zákon za sezonní práce nepovažuje. Z toho ovšem zcela nepochybně vyplývá, že k pojmu zaměstnanec náleží znak trvalosti. Trvalého zaměstnance lze však s plnou jistotou charakterisovat jen oním negativním znakem, totiž že to není „zaměstnanec najatý pouze na práce sezonní“. Jinak se lze jen z příležitostných zmínek domýšleti, že to jest zaměstnanec celoroční, jak by aspoň plynulo z 2. odst. § 1 vl. nař., kde je slovo „celoroční“ v závorkách

připojeno k slovu „zaměstnanec“. Stejně i nález č. 16.281 (viz u Kotka I, 7, druhý odstavec zdola). To by pak znamenalo, že při určování trvalosti jednotlivého zaměstnaneckého poměru bude rozhodovat okolnost, zdali práce, ke kterým byl zaměstnanec zjedнан, jsou takového rázu, že se konají po celý rok, či zda jsou povahy jen přechodné.

Jiných omezení v pojmu zaměstnance naše právo nečiní. Tak nejv. spr. soud zejména rozhodl, že není třeba, aby zaměstnanec měl také volební právo do závodního výboru (nález č. 24.450⁸⁾).

Určivše takto pojem zaměstnance, pokusme se nyní o rozbor požadavku, aby bylo v závodě trvale (celoročně) zaměstnáno aspoň 30 zaměstnanců. Je důležité si uvědomiti, že je vlastně třeba rozlišovati dvojí trvalost: jednak se zřetelem k jednotlivým zaměstnancům, jednak se stanoviska závodu jakožto objektu. O první byla právě řeč. Zbývá nám tedy promluvit o druhé z nich.

Zpravodaj výboru sociálněpolitického a socialisačního k tomu poznamenává: „... trvalé, to jest celoroční zaměstnání aspoň třiceti osob, o němž se mluví v § 1, míněno jest v průměru celého roku.“ Víme tedy sice, jakou představu spojoval se zákonným textem zákonodárce, nebo správně řečeno zpravodaj sociálněpolitického výboru a snad i ti členové poslanecké sněmovny, kteří jeho zprávu vyslechli, ale je otázka, zdali je takový názor vysloven i v právním řádě samém. Tu pak by šlo o dvě ustanovení. Předně je to třetí odstavec § 10 zák., v němž se stanoví, že při výpočtu zaměstnanců k volbě oprávněných jest vzíti za základ počet zaměstnanců v den vypsání voleb. Srovnáme-li pak tento odstavec s 1. odstavcem téhož paragrafu, kde se praví, že v závodech s 30 až 60 zaměstnanci má závodní výbor tři členy, plyne z toho, že v den vypsání voleb musí býti dosaženo počtu třiceti. Dále třeba uvést 2. odst. § 1 vl. nař., podle něhož může býti volba vypsána jen v takovém závodě, v kterém 30 trvalých (celoročních) zaměstnanců pracuje již aspoň tři měsíce před vyhlášením voleb. Je však třeba připomenouti, že obě tyto podmínky musí býti splněny jenom tehdy, jde-li o zřízení nového závodního výboru, to jest v závodě, kde dosud závodního výboru nebylo. Jde-li však o opětné zvolení závodního výboru buď proto, že prošlo jeho volební období, nebo že byla obnovena výroba v závodě, v němž byl závodní výbor podle § 25 zák. zrušen, pak ustanovení druhého odstavce § 1 vl. nař. neplatí.

Čtvrtý zákonný požadavek jest, aby závod trval aspoň půl roku od zahájení výroby. Tato půlletní lhůta se počítá zpět ode dne vypsání voleb (2. odst. § 1 vl. nař.). Dočasně přerušeni výrobní činnosti, při němž však závod trvá, nemá vlivu na její

⁸⁾ Viz Pracovní právo VII, str. 57—58.

počítání (nález č. 24.450)⁹⁾. Srovnej k tomu však 2. odst. § 1 vl. nař.

Tento požadavek platí však jen pro zřízení nového závodního výboru. Jde-li o opětné zvolení závodního výboru proto, že prošlo jeho volební období, rozumí se sám sebou; jde-li pak o opětnou volbu podle § 25, jest platnost jeho výslovným ustanovením tohoto paragrafu vyloučena.

V zákonném požadavku, aby závod trval aspoň půl roku od zahájení výroby, nespátřuje však nejv. spr. soud pouhé časové určení, nýbrž vyvozuje z něho, že je k pojmu závodu třeba ještě dalšího znaku: musí to býti zařízení výrobní. Nejv. spr. soud pak se domnívá, že zákon užil výrazu výroba v jeho obecném jazykovém významu, a že jest tedy výrobou rozuměti „činnost záležející ve vynaložení práce a hmotných prostředků za účelem vytvoření nových statků“. Proto nelze za výrobní závody podle jeho rozhodnutí považovat banky (nález č. 5252) a pojišťovny (nález č. 20.785). Ustanovení druhého odstavce § 1 vl. nař., pokud mluví o zahájení „provozu“ v závodě, prohlášeno za nezákonné a tedy neplatné.

Zákon o závodních výborech se nevztahuje na podniky hornické a železniční. Pro podniky hornické platí zákon ze dne 25. února 1920, č. 144 Sb. z. a n., který obsahuje obdobná ustanovení. O železničních podnicích pak se praví v 1. odst. § 2 toto: „V železničních podnicích zůstávají i nadále v činnosti dosavadní důvěrnické sbory. Kde nebyly dosud zřízeny, zřídí se dle zásad platných u státních drah.“ Tímto ustanovením pozbyla platnosti výhrada, vyslovená v § 21 výnosu ministerstva železnic ze dne 1. července 1920, č. 1060, že tento výnos jest jen provisorní a že platí až do odvolání. Důvěrnickým sborům se takto dostalo zákonného základu; jejich zřízení tedy již nezávisí, jako tomu dosud bylo, na dobré vůli železniční správy (srovn. též nález č. 5252, u Kotka I, 12, druhý odstavec zdola). Kromě toho byla jim rozšířena platnost citovaného ministerkého výnosu i na soukromé železniční podniky.

Zbývá nám zmíniti se ještě o jednom ustanovení. V druhém odstavci § 2 se vláda zmocňuje, aby rozšířila nařízením působnost zákona o závodních výborech „i na jiné podniky právnických osob veřejného práva“. Toto ustanovení, které bylo pro své umístění (hned za odstavcem o železničních podnicích) tvrdým oříškem legistické literatury, vyložil nejv. spr. soud ve shodě se zprávou sociálněpolitického výboru (tisk 2836)¹⁰⁾ v ten smysl, že i jiné podniky právnických osob veřejného práva, které nemají kvalifikace podle § 1 zákona o závodních vý-

⁹⁾ Viz tamtéž.

¹⁰⁾ Tam se praví: „... v § 2 se vládě umožňuje rozšířiti nařízením působnost zákona i na jiné podniky, které podle odst. 1. § 1 zákonu nepodléhají.“

borech, mohou býti vládním nařízením tomuto zákonu podrobeny (nález č. 9471). Takové nařízení však dosud vydáno nebylo.

Tím jsme ukončili pokus o náčrt pojmu „závod“, ukázavše zejména, jak se zákonná ustanovení odrážejí v t. zv. judikatuře. Na jednu věc však ještě musíme upozorniti. Uvážíme-li totiž, že jen v řídkých případech dochází k řízení před rozhodčí komisí a nejvyšším správním soudem, naskytá se otázka, kdo jin dy zjišťuje, zdali nastaly skutečnosti, jež jsme shrnuli pod názvem závod. Odpovědi se nám dostane, nahlédneme-li do vládního nařízení. Tam se v 1. odst. § 1 praví: „Zaměstnanci závodu, zastoupení důvěrníky, není-li jich nejstaršími členy, dohodnou se se správou závodu o zřízení závodního výboru.“ Tito činitelé tedy společně určí, zdali jde v určitém případě o závod. Měřítka, kterými se při tom řídí, nebo lépe řečeno mohou řídit, jsme v své stati právě probrali.
